

12

MEIJEL IN DE UITVERKOOP

Raam Peter Schoofs uit 1960. 'De Meijelsen maakten van de woeste peelgronden vruchtbare akkers en weilanden'.

Op zondagmorgen 1 december 1652 was het een drukte van belang in Meijel. Zouden er betere tijden komen na de verwaarlozing en plundering in de voorgaande dertig jaar? De mensen liepen op straat, ze wilden alles van dichtbij meemaken. De dertig Meijelse schutters maakten genoeg lawaai om te weten dat het te doen was op de Donk, waar een slagboom de ingang van het dorp gesloten hield. Daar begon het feest. Maar ook in de zeventiende eeuw maakte een vogel in de winter nog geen lente.

Blijde Inkomst van 1652

Over de Witdonk kwam een koets die op de zondag rond het middaguur was vertrokken vanaf kasteel Ghoor in Neer. Voor en achter de koets liepen schutters van kasteel Ghoor met roeren, ter bescherming van de vrouwe en als haar kleurrijke begeleiding. Daarachter reden de pastoor van Neer en schout-rentmeester Stijns te paard. De vrouwe was de welgenadige Walburgis freule van Millendonk, zesenvijftig jaar en niet getrouwd, vrijvrouwe van Ghoor en Millendonk, Villiaert, Meijel, Pol en Panheel.

Bij de slagboom werden bij het naderen van de koets welkomstschoten gelost. Walburgis stapte uit en liep naar de slagboom, waar zeven schutters stonden. Er volgde drie schoten en bij het vierde ging de slagboom omhoog. Toen Walburgis passeerde klonken weer drie schoten. De schutters van Ghoor gingen naar huis. De mensen van Meijel liepen met vrouwe Walburgis, de pastoor van Neer, Johan Stijns, de Meijelse pastoor Hendrik Sennen en de schepenen het dorp in naar de herberg van Jan Peeters in de Straat. Daar werd door het hoge gezelschap het avondmaal gebruikt.

Op maandag 2 december werd door de pastoor van Neer, die ook landdeken was, in de kerk van Meijel een heilige mis gezongen. Daarbij waren nagenoeg alle Meijelsen aanwezig, *'het meestendeel der Meijelsche gemeijnten'*. Dat was te verwachten, want er viel wat te halen. Alle aanwezigen gingen na de heilige mis naar het kerkhof, waar schout Stijns namens vrouwe Walburgis een open brief voorlas. De oude rechten van de heren van Meijel werden bevestigd maar ook de voorrechten van de Meijelse mensen. De inwoners verklaarden dat

zij samen en ieder apart getrouwe en gehoorzame onderdanen van de vrouwe zouden blijven en de vrouwe beloofde dat ze de privileges in stand zou houden en de Meijelsen naar beste vermogen zou helpen. Daarna spraken de schout, de schepenen en de gerichtsbode voor de vrouwe de eed van trouw uit. Dat officiële gedeelte werd in de kerk vervolgd met een danklied aan God, het *Tē Deum Laudamus*.

Raam Peter Schoofs (1960). 'Tussen wulp en peelslangetje staken Meijelsen eeuwenlang turf voor eigen gerief'.

Na die plechtigheden renden de kinderen naar de wei naast het kerkhof, de ouderen volgden wat bedachtzamer. Daar stond vrouwe Walburgis, ze keek en nam uit een buidel geldstukken, gouden en zilveren rijksdaalders en kleinere munten. Met een grote zwier gooide ze de munten door de wei en iedereen vloog erop af, *'de welcke door de aenwesende allerhande ende jonge mans ende vrouwspersoonen, gerichtsluyden ende gesworenen ende andere ingesetenen op geraept sijn worden'*.

Nog diezelfde dag werd op perkament met zegel een akte opgemaakt van de Blijde Inkomst van Walburgis als de nieuwe vrouwe van Meijel. De zeven schepenen Aert Goerts, Reiner Linsen, Goordt Hendericks, Jan Wilhems, Jan Martens, Gerit Hendrickx en Geurt Martens werden onder de tekst vermeld, alleen Aert Goerts kon zijn naam schrijven, de anderen tekenden met een hark of een kruisje. Was dit het einde van een trieste periode voor de Meijelsen?

over de gewelddadige en niet fijnbesnaarde heren van Ghoor. Op 4 augustus 1587 trouwde hij met Francisca Maria van Ghoor, met wie hij tenminste vier kinderen kreeg: Hans-Kraft, Maria-Francisca, Adolf en de genoemde Walburgis. In 1617 verliet hij Francisca en de kinderen en gaf hun al zijn bezittingen, op voorwaarde dat zij geen ruzie zouden maken met de kinderen uit zijn andere relatie. Hij trouwde op 24 januari 1618 als bijna zestigjarige met Anna van Emmerich, de

Kaart van Blaeu, 1662.

Dertig jaar ellende vooraf

Op 29 november 1620 overleed in een kerker van het kasteel te Hoi in België Herman-Diederik van Millendonk. Hij was van 1579 tot 1620 heer van Meijel, maar wel een aparte die past in de verhalen

uitgetreden non van klooster Keizersbosch onder Neer, met wie hij de kinderen Hans-Kraft, Anna-Marie en Agnes had. Aan Anna en de kinderen schonk hij de heerlijkheid Pleije bij Westervoort aan de Rijn.

Herman-Diederik wilde steeds zijn bezittingen uitbreiden en daarbij van aangetrouwd familielid Walburgis van Nieuwenaar, gravin van Horn, het graafschap Horn overnemen. Hij werd echter niet eens de stad Meurs binnengelaten toen Walburgis daar na haar overlijden op 25 mei 1600 begraven werd. Prins Maurits van Nassau mocht wel naar de begrafenis en de bekendmaking van het testament van Walburgis. In 1594 had Walburgis immers het graafschap Meurs aan prins Maurits geschonken op voorwaarde dat hij er het protestantisme zou beschermen. Herman-Diederik van Millendonk noemde zich even vrolijk 'graaf van Horn' en maakte in 1605 vanuit kasteel Ghoor aanspraken op alle bezittingen van de gravin in het Land van Kessel. In 1612 pikte hij met zijn broers Kraft en Balthasar uit het bezit van gravin Walburgis van Nieuwenaar ook de opbrengst van drie tollens over de Maas in, onder meer in Kessel en Buggenum. De inwoners van Meijel hadden meer last van de invallen uit de dorpen die Herman-Diederik als bezit wilde inpalmen.

Het trieste einde kwam voor Herman-Diederik in 1620. Zijn kinderen, die het kasteel Ghoor in 1617 gekregen hadden, stonden toe dat hun zieke vader daar enige tijd rust kon nemen. Daar wilden enige schouten op 26 september 1620 hem of onrechtmatig verkregen goederen komen halen. Adriaan Klee, de secretaris van Herman-Diederik, hield hen met grof geweld tegen. Toen de schouten de volgende dag terugkwamen, was de vogel gevlogen naar Maaseik. Daar werd Herman-Diederik 'gevangelijk' vervoerd naar het huis Stockhem en vandaar naar de kerker in Hoi. De levensstijl van Herman-Diederik kostte natuurlijk handen vol geld. Het is dan ook niet verwonderlijk dat zijn zoon Adolf moest constateren, dat er enorm veel schulden waren in het sterfhuis.

Adolf van Millendonk mocht van koning Philips II in 1624 voor de schulden van zijn vader geld gaan lenen met als onderpand de heerlijkheid Meijel, een Gelders en Zutphens leen gelegen in de Peel. Hij had die vrijheerlijkheid Meijel weg gepikt voor de neus van zijn broer en zussen en leende 8.000 gulden bij Anna Maria van Wyl en haar man Lambert Rutten, stadhouder van de

abdis van Thorn. Daarvoor moesten de Meijelse inwoners 500 gulden per jaar aan rente opbrengen. In 1630 ontving hij nog 500 rijksdaalders bij Henricus Woestingh in Roermond. De Meijelsen moesten hiervoor vijf jaar lang 130 rijksdaalders naar Roermond brengen. Het grootste bedrag leende Adolf bij graaf Hendrik van den Bergh, markies van Bergen op Zoom en baron van het vorstendom Gelder en graafschap Zutphen, en

C. Droochsloot, *Dorpstafereel* (17de eeuw).

zijn derde vrouw Hiëronyma Catharina gravin van Spaur. Deze graaf Hendrik, neef van prins Maurits, was de op een na hoogste commandant in Spaanse dienst en gaf in 1626 het startsein voor de Fossa Eugenia, maar hij ging na omkoping in 1632 aan de zijde van neef Frederik Hendrik tegen de Spanjaarden vechten. Bij hem leende Adolf 8.000 rijksdaalders en 30.000 gulden tegen 6%. Hiervoor werden ook goederen in Buggenum, Asselt en Neer in onderpand gegeven.

Voor een waardebepaling van die bedragen helpen mogelijk de volgende gegevens. Een meester-timmerman verdiende toen per dag tien stuivers, dus een gulden in twee dagen. Een knecht in de kost hebben kostte een gulden voor drie dagen. Een hectare goede grond kocht men in Meijel voor ongeveer 750 gulden.

Adolf van Millendonk, eerste president van het Rijkskamergerecht, leefde waarschijnlijk op veel te grote voet om niet te hoeven onderdoen voor mensen die wel geld hadden. Hij leende overal, maar de afwikkeling van renten en aflossingen liet hij over aan de schout van Meijel, Adriaan Klee. Het enige wat Adolf aan de Meijelsen bood was de vrijheid om meer brouwerijen in het dorp te mogen bouwen. De bestuurders van Meijel konden die renten en aflossingen niet opbrengen en moesten geld gaan lenen bij inwoners van Meijel en Nederweert en bij het Antoniusaltaar.

*Graaf Hendrik van de Bergh (1573-1638),
pandheer van Meijel.*

In 1639 wilde Adolf nog meer lenen, maar namens koning Philips IV van Spanje werd hij gewaarschuwd dat hij al op tweederde deel van Meijel een hypotheek had liggen. Hiëronyma, weduwe van Hendrik van den Bergh, had er in 1649 genoeg van dat ze nauwelijks geld terug zag en dreigde beslag op Meijel te leggen en het dorp openbaar te verkopen. Ze hoopte daarmee tenminste 50.000 gulden te krijgen. Adolf sputterde tegen met processen voor het Hof van

Gelder in Roermond, want hij zag zijn mooie inkomstenbron wegglijpen. Advocaat Bordels onderzocht de zaak op verzoek van het Hof. Zijn oordeel was vernietigend. Adolf had als heer van Meijel zijn dorp dertig jaar verwaarloosd en door leningen te gronde gericht, terwijl die heerlijkheid in oorlogstijd ook al plunderingen te verduren had gekregen van een overvloed aan legers. Ze moesten voedsel, hooi, stro, haver en turf leveren in Weert en Venlo. In 1630 meldde pastoor Froijens dat er bijna dagelijks ook officieren uit Roermond kwamen om alles wat eetbaar was mee te nemen. Bovendien verbleven er nu eens Spaanse dan weer Staatse garnizoenen in Meijel. Molenaar Gevert Janssen schreef in 1644, dat hij meer dan eens de molen weken lang stil moest zetten, omdat er nauwelijks iemand in Meijel was. De Meijelsen waren dan gevlucht voor de Hessen, die plunderden, martelden, paarden meenamen of dood staken.

Het Hof oordeelde op 27 januari 1651 dat Hiëronyma van Spaur tweederde deel van Meijel openbaar mocht verkopen. Het andere deel moest op naam komen van Walburgis van Millendonk.

Adolf van Millendonk probeerde ook na de openbare verkoop nog Meijel terug te krijgen via een uitgebreide juridische strijd waarin hij betwistte, dat het Soeverein Hof van Gelderland iets over de vrijheerlijkheid Meijel te zeggen had. Maar hij schrok er ook niet voor terug anderen te beledigen. Hendrik van den Bergh maakte hij uit voor een verrader die de koning veel onrecht had aangedaan, terwijl Adolf zei, dat hij de Spaanse koning altijd trouw gediend had. Hij waarschuwde de rechters ook dat men voor de Meijelsen moest oppassen. Men moest niet met de Meijelsen gaan discussiëren, want daar zouden ze niet geleerd genoeg voor zijn. Verder zou die domheid van de Meijelsen deels gespeeld zijn, zodat ze hun armoede beter konden verkopen, terwijl ze aan peelgrond en tiendopbrengsten veel rijker waren dan buitenstaanders konden vermoeden. Zijn derde opmerking betrof de gewelddadige inborst van de Meijelsen, want als men hen benaderde, moest men al vast denken aan het hiernamaals. Adolf, die door keizer Ferdinand III in de vrijherenstand

werd verheven, verloor de strijd en moest in 1655 ook nog meemaken, dat hij als senaatspresident van het Rijkskamergerecht werd gedwongen terug te treden vanwege ‘unanständiger Thaten’.

Vrouw Walburgis en het vervolg

Terwijl de commissarissen van de kanselarij op zaterdag 16 november 1652 toezicht hielden werd Meijel door deurwaarder Albert Walbruggen openbaar verkocht. Er waren elf parten of percelen te verkopen met telkens een duidelijk inzetbedrag, namelijk de windmolen met brouwerij en wei de Hoogen Beemdt (8.000 gulden); de grote tiend op koren en de novale of nieuwe tiend op pas ontgonnen woeste grond (22.000); de kleine tiend op vlas, zaad, lentespurrie, lammeren, biggen, ganzen en bijen (2.000); de pachtboerderij op de Mortel (3.000); de bieraccijns (1.000); de erfpacht van 24 malder rogge per jaar (6.000); de belasting in rookhoenders en kapuinen (2.000); de erfpacht van 10 malder (2.200); de cijns in bijenwas (300); de heerlijkheid Meijel met jurisdictie, recht om de pastoor te benoemen, diensten van de onderdanen, recht op jacht en visserij, recht om schout, schepenen en gerichtsbode aan te stellen (15.000); een groot stuk van ongeveer 100 bunder Peel dat altijd vrij werd gehouden voor de heer, de Gevrijde of Roozenobels Peel (10.000).

Walburgis van Millendonk, die sinds 1628 in Lotharingen woonde, was aanwezig maar ze bood via stromannen mee, met de Roermondse koopman Johan Dencken als borg. Er waren ook enige Meijelsen aanwezig, onder wie de rijkste inwoner van die tijd, Jan Peters, herbergier, gerichtsbode en koster. In zijn herberg werd de veiling gehouden. Hij bood op de pachthof van de Mortel, maar ook die ging naar Walburgis.

De veiling bracht ruimschoots het verwachte bedrag op en Walburgis van Millendonk kreeg haar vrijheerlijkheid Meijel in bezit, maar ook een enorme berg schulden door het geld dat ze voor deze koop had moeten lenen. Ze werd op 1 december 1652 in Meijel met veel enthousiasme ingehaald en probeerde tien jaar lang de schulden weg te werken. Dat lukte niet, steeds kreeg ze aanmaningen van de schuldeisers. De bestuurders van Meijel moesten daarvoor in 1656 en 1657 meer dan 10.000 gulden lenen ‘in den noodt onser gemeijnte’. Het hoefde voor Walburgis, die inmiddels weer op kasteel Ghoor woonde, niet meer, toen ze in 1660 ook nog een proces verloor. Ze had de Meijelse schepenen onterecht Jacob Schaessen uit Nederweert aan Asten laten uitleveren toen die een Meijelse had geslagen op Astens grondgebied. Nederweert en Meijel vielen onder het vorstendom Gelre in de Spaanse Nederlanden en Asten lag in een ander land, de Republiek der Verenigde Nederlanden.

Op 14 september 1661 gaf Walburgis op kasteel Ghoor haar dorp Meijel aan baron Eugene de Berghes, echtgenoot van Margarete Louise van Millendonk. Deze ‘Baron van Pesch’ werd met alle eerbetoon en plichtplegingen op 25 juni 1661 in Meijel ingehaald. Maar er waren heel wat minder aanwezigen dan in 1652, want zijn bezoek was niet aangekondigd. De schuldeisers bleven nog tot rond 1700 geld van de heren en van Meijel eisen, soms zelfs met speciaal verlof van de koning. Jonker Engelbert Diricx, kapitein van de prins van Frantien, kreeg in 1673 zelfs toestemming om een stuk van Meijel te verkopen. Hij gebruikte de toestemming niet.

Henk Willems

Bronnen

- Els Kloek, *Nieuwenaer Walburgis van* in Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland
- P.L. Nève, *Het Rijkskamergerecht en de Nederlanden* (Assen 1972)
- Dülmen, Archieven van Hertogen van Croÿ, inv.nr. 1100, 2025, 4020-4035
- RHC Limburg Maastricht, Archief Schepenbank Meijel, boek 8
- Perkament charter in bezit van H. Schillings, Montfort